

Senyals del passat gravats a les pedres

Text i fotos > **RAFEL CASAS**, editor i escriptor

>> Concavitat de més de trenta centímetres, amb un regueró evident, als voltants del mas Torrent de Cruïlles.

Existeixen, d'un cap a l'altre de la nostra geografia, un seguit de senyals gravats a les pedres, habitualment megàlits (roques d'una mida important), que són obviats o, simplement, desconeguts pels que acostumem a recórrer els camins i corriols que ens són propers.

Sovint, sense saber-ho, hi passem pel costat, desconixedors que, en aquella mateixa roca en la qual sovint ens aturem a descansar o a fer un glop d'aigua, els nostres avantpassats varen deixar constància de la seva existència, com un grafit ancestral i perdurable. Aquests *senyals del passat*, coneguts i estudiats a les nostres contrades des de principis del segle xx (Cazurro, 1912 o Esteva, 1957), ens arriben de temps molt reculats; concretament, en el cas que ens ocupa, des del neolític, el calcolític o l'edat del bronze, entre el 4000 i el 1800 aC, és a dir, fa sis mil anys en el cas dels més antics.

Que hagi emprat un ventall temporal tan extens per datar aquests gravats no és per dubte o per vacil·lació, sinó que respon al fet que els investigadors en la matèria no s'acaben de posar d'acord en la seva datació exacta (la datació per radiocarboni no funciona amb materials no orgànics), i es pot donar el fet que, en un mateix monument megalític, coexisteixin gravats elaborats amb milers d'anys de diferència, puix és ben coneguda la pràctica, per part de les societats ancestrals, d'aprofitar els monuments funeraris al llarg de diferents generacions i per a multitud d'enterraments. Així que

>> *Insculures de l'estable dels Burros, al terme de Fonteta, en les quals s'identifiquen clarament tres halters o cassoletes unides per una canal o regueró, a més d'altres cassoletes d'altres mides.*

ens és impossible determinar qui va fer aquests gravats i en quin moment exacte, però més enllà de la impossibilitat de datar exactament el moment que es van elaborar, existeix, a més, un desconeixement envers la significació o la funció que aquests senyals tenien per als nostres avantpassats.

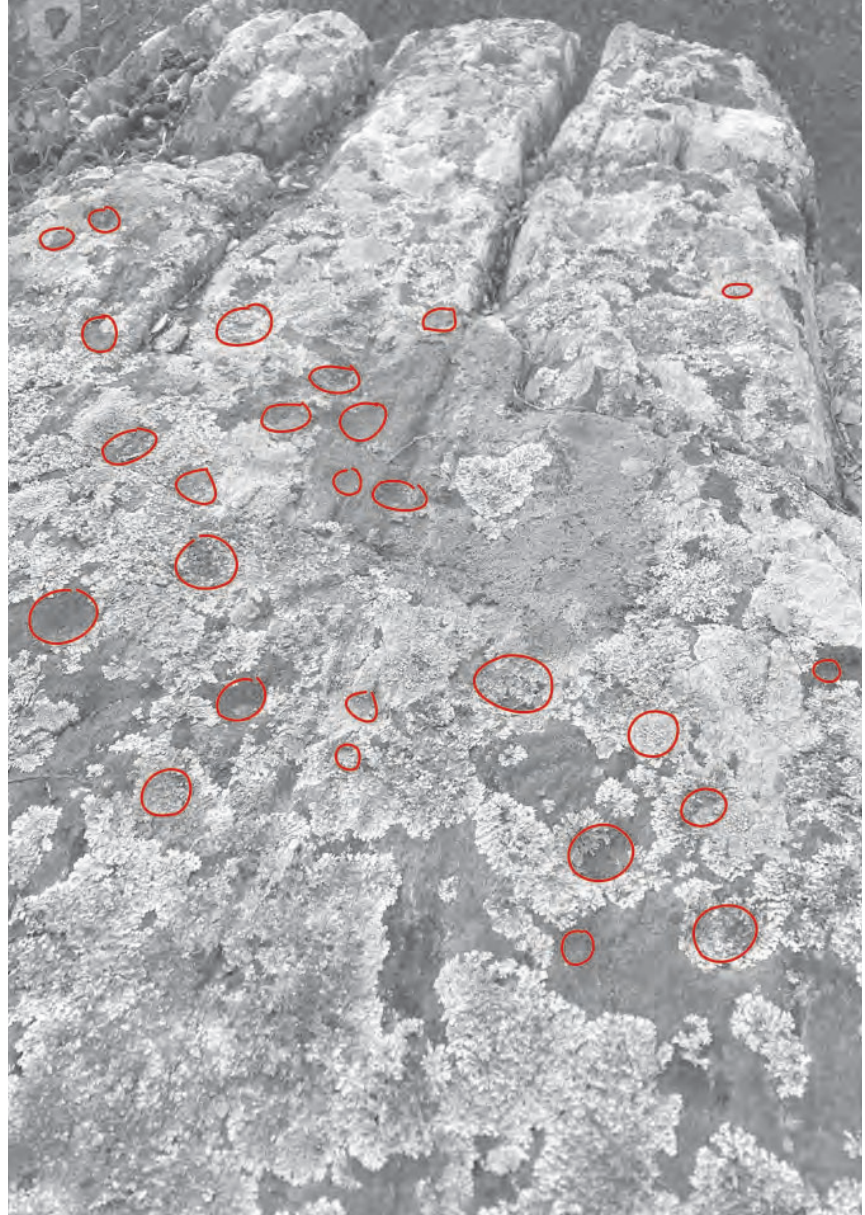
Tot plegat imprimeix una certa pàtina de misteri a aquestes representacions gràfiques, que esquitxen el nostre paisatge geològic amb la modèstia acumulada pel pas del temps.

Cassoletes, reguerons o creus

A les nostres contrades, aquests gravats prenen, majoritàriament, la forma de cassoletes, reguerons o creus de diferents mides, profunditats i distribució en la superfície que els serveix de base, tot i que són més nombroses les cassoletes, unes concavitats practicades a la roca elaborades mitjançant la percussió i la fricció amb còdols o pedres de quars, materials abundants a les nostres contrades, i amb els quals els antics treballaven la superfície d'aquestes lloses de pedra, de consistència més tova, fins que aconseguien l'efecte que volien. La funció d'aquests gravats, però, ja ho hem dit anteriorment, no és clara, tenint en compte la varietat de localitzacions i de mides que presenten. Algunes pistes, però, ens ajuden a donar explicacions força raonades i lògiques a alguns d'aquests senyals.

Parlem, en el cas que ens ocupa, de les cassoletes de petit volum, desvinculades d'altres que són de mida més gran, sovint associades a canals o reguerons, i que es creu que servien per moldre gra i altres substàncies, o com a dipòsits d'aigua. D'aquesta mena, en tenim un bon exemple al mas Torrent, al terme de Cruïlles.

És veritat que la majoria d'inscultures que coneixem són a prop —o directament al damunt— de monuments megalítics com ara dòlmens, cistes (germanes petites dels dòlmens) o menhirs, fet que ha dut a pensar a alguns investigadors que la funció d'aquests gravats era d'ordre espiritual o religiós, i que servien per escolar-hi líquids o com a recipients per a algun tipus d'ofrena funerària. El fet que algunes de les cassoletes, a més, apareguin unides per reguerons que les comuniquen (anomenats *halters*, en clara referència visual a la barra

>> En la primera classificació, a la llosa del mas Estanyet es varen comptar fins a seixanta-dues cassoletes de mides semblants. Ara, amb prou feines se n'hi identifiquen una trentena a primer cop d'ull: el temps i la meteorologia fan desaparèixer, lentament, aquests senyals antics.

amb pesos als extrems que s'utilitza en aquesta pràctica esportiva) ha reforçat aquesta tesi.

Però no totes les inscultures que trobem són fàcils de raonar. Pensem, per posar-ne un exemple proper, en les del dolmen de l'Estanyet, al terme municipal de Mont-ras, practicades al damunt d'una llosa d'1,30 x 2 metres orientada al nord-oest i que conté seixanta-dues cassoletes de diàmetres i profunditats semblants que atapeeixen per complet la superfície de la roca. A mi, com a simple afeccionat, mirant aquesta imatge em ve al cap un joc ancestral provinent d'Àfrica que es juga amb pedres o

llavors i que s'anomena *kalaha*. En aquest cas, la funció religiosa costa més de defensar, i alguns investigadors es decanten per la idea que se'n fes ús com a calendari (sense saber el funcionament

La majoria d'inscultures que coneixem són a prop —o directament al damunt— de monuments megalítics com ara dòlmens, cistes o menhirs

d'aquest suposat calendari), malgrat que tampoc sabem quin tipus de ritus o de pràctiques religioses duïen a terme les societats d'aquell temps i, per tant, no podem rebutjar totalment una utilització de connotacions espirituals. Resulta inspirador, però, pensar que, en aquest cas concret, aquesta concentració de cassoletes pogués formar part d'un simple joc, i que els nostres avantpassats sabessin gaudir

del seu lliure albir més del que ens pensem. Sense voler crear controvèrsies, però, ni ofendre els professionals en la matèria, el fet és que les teories són nombroses i diverses.

Alguns d'aquests gravats, que apareixen sols, sense un monument megalític proper —o potser desaparegut temps enrere—, ubicats en zones altes, amb una gran visibilitat, alimenten la teoria de les marques de terme o de propietat, de delimitació de territoris tribals o zones de caça. Res de forassenyat, donada l'ancestral tendència de l'ésser humà de delimitar les seves propietats d'una manera que fos entenedora per a qualsevol que

s'hi volgués aventurar. Podrien ser, aquestes inscultures, en aquests casos concrets, els ancestres de les pedres de terme que, encara ara, trobem escampades pels boscos i camps de la nostra geografia?

D'altres teories, menys seguides, parlen de mapes estel·lars, de transmissió de coneixements relacionats amb les constel·lacions que, hem d'imaginar, aquells individus podien contemplar sense rastre de contaminació lumínica que els impedisés una visió clara i aclaparadora del cel nocturn i l'observació de les quals els servís per treure coneixements relacionats amb el pas de les estacions o la

predicció de certs fenòmens meteorològics.

Hi ha altres teories, més minoritàries, totes amb una dosi de raonament i practicitat; però són les que he citat anteriorment les que estan més acceptades per la comunitat científica general.

Però a més de les cassoletes, hi ha altres marques a les roques que, sovint, pertanyen a períodes més propers. De vegades, al costat d'aquestes inscultures antigues, es poden trobar gravats en forma de creus (l·latines i, en grau més baix, gregues) o representacions del mont del Calvari que els estudiosos han associat a pràctiques de cristianització dels monuments megalítics que, en època de febre catòlica, com va ser l'edat mitjana, es feien per foragitar els mals esperits i els dimonis que les pràctiques antigues poguessin haver despertat en aquell lloc concret. Tot i això, un fet fortuït ocorregut l'any 1991 va portar un núvol de dubte sobre aquesta afirmació quan, als Alps tirolesos, es va trobar la figura momificada de l'Ötzi, un caçador del neolític aparegut enmig del glaç, que duïa tatuades a la pell diverses creus gregues, entre altres símbols (Spindley, 1993). Això va fer pensar a alguns investigadors que aquelles creus que acompanyaven les cassoletes neolítiques bé podien haver sigut gravades al mateix temps que aquestes, i no posteriorment, com la majoria d'investigadors asseguren. Un cop més, però, la manca d'informació i la incapacitat de poder datar aquests senyals ens menen a un carreró sense sortida.

Si la funció final d'aquests gravats resta, com ja he dit, desconeguda, la seva provenença i evolució posterior tampoc no és que quedi

>> *Cassoleta única al damunt d'un aflorament rocós en altura. Marques de terme ancestrals?*

De vegades, al costat d'aquestes inscultures antigues, es poden trobar gravats en forma de creus o representacions del mont del Calvari

>> Creu llatina gravada al damunt d'una llosa amb cassoletes neolítiques, al terme de Palamós.

gaire clara. A tot el món se'n troben, d'inscultures com les que tenim a casa nostra; fins i tot, de molt més elaborades (espirals, representacions antropomorfes...), cosa que fa pensar, atesa la senzillesa de les que tenim aquí, que aquesta pràctica va arribar a les nostres contrades d'una manera desgastada i residual. L'origen d'aquesta pràctica resulta, doncs, incerta, i les teories són nombroses i controvertides; el que resta inalterable és la morfologia dels gravats i la tècnica amb la qual es van fer, amb l'única diferència de l'eina de pedra emprada en la seva elaboració i la composició de les lloses que hi donen suport, que evidentment varien segons la geologia de l'entorn. La conclusió, doncs, és que naixés on nai-

xés el costum de gravar la pedra amb aquesta mena de senyals, aquesta pràctica es va anar estenent a mesura que els nuclis humans es desplaçaven i poblaven territoris nous, duent amb ells aquest coneixement. No obstant això, la seva funció resta igualment desconeguda, llevat d'algunes excepcions.

Lloses i megàlits

A casa nostra, aquests *missatges antics* acostumen a tenir un seguit de característiques comunes malgrat que sempre hi ha excepcions, que no aporten sinó més incertesa a l'assumpte. La gran majoria d'inscultures de les comarques gironines s'ubiquen al damunt de lloses de pedra de gran format. Les que no estan al da-

munt de megàlits, com ara menhirs o dòlmens —que, al cap i a la fi, són lloses mogudes del seu lloc original i ubicades en punts concrets—, apareixen al damunt de floracions rocoses, a punts elevats, amb un gran domini visual de l'entorn, normalment orientades cap al sud o sud-est, envers la sortida del sol, característica que ha fet pensar en pràctiques religioses relacionades amb aquest astre. L'elaboració, com hem assenyalat abans, és per percussió i fricció amb un material més dur que la roca de base. Les parets interiors de les cassoletes són llises, clarament treballades, cosa que les identifica entre altres cassoletes de formació natural, degudes a la disgregació de la pedra i a l'efecte erosionador de l'aigua, que ens poden fer equivocar a l'hora de classificar-les com a artificials.

Actualment, aquest patrimoni, aquests senyals que guarden els nostres boscos, és poc o gens conegut per la majoria de la gent. La seva conservació i exposició, a més, és difícil, atès el llenç que els sosté i la dificultat per classificar i protegir quelcom que és a la intempèrie. Se'n coneixen molts exemples magnífics i encara ens en queden molts més per descobrir, sovint amagats, coberts per la vegetació i els sediments. A les nostres contrades en tenim una bona representació, molts d'elaborats al damunt de la pedra pissarroca que sosté bona part del nostre paisatge; un tipus de roca, malauradament, de fàcil engrunament i desgast. Per això mateix, moltes d'aquestes inscultures han desaparegut a causa de l'exposició continuada al clima al llarg de milers d'anys o per l'acció de l'home, en un passat d'intensa explotació forestal.

Cal que siguem conscients d'aquest tresor antic que els nostres avantpassats ens varen deixar, gravat a la pedra, segurament sense la vanitat de pensar que, milers d'anys després, alguns estudiosos intentarien treure'n l'entrellat. Són uns missatges que desapareixen, com aquells que escrivíem, de petits, amb tinta invisible al damunt d'un paper. És urgent que siguin convenientment inventariats i classificats, per tal que les generacions futures siguin conscients que els nostres avantpassats ja deixaven missatges per a la posteritat, molt abans de l'Instagram, el Twitter i el TikTok.